

УДК: 374.091:37-051:001.895:316.662(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1\(47\)-878-889](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-1(47)-878-889)

Осипова Тетяна Юріївна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, тел: (048) 732-51-05. <https://orcid.org/0000-0002-6468-6545>

РОЗВИТОК ІНОВАЦІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню необхідності формування і розвитку інноваційної позиції педагогів в системі післядипломної освіти. Зазначено, що модернізація системи педагогічної освіти в Україні, у тому числі й у закладах післядипломної освіти передбачає оновлення і пошук нових форм і методів навчання з метою підготовки вчителів різних спеціальностей, які вирізняються готовністю до здійснення інноваційної діяльності, впровадження новаторських ідей в освітній процес, спрямованих на формування різнобічно розвиненої, творчої особистості школярів, які в подальшому будуть створювати і розвивати майбутнє України. Розглянуто сутність різних видів позиції особистості: особистісної, життєвої, соціальної, громадянської, педагогічної, творчої, лідерської, які відображають ставлення особистості педагога до довколишньої дійсності і до професійної діяльності. Подано авторське розуміння інноваційної позиції, яка розуміється як складне особистісне утворення, що характеризується творчим підходом до здійснення професійної діяльності, позитивним ставленням і до нововведень і відсутністю страху перед ними, розвиненим інноваційним мисленням, що дозволяє педагогу вдосконалювати організацію освітнього процесу з учнями, ураховуючи зміни, які відбуваються в освіті. Розглянуто роль післядипломної освіти у формуванні і розвитку інноваційної позиції педагога. Наголошено на тому, що саме в закладах післядипломної освіти педагоги мають можливість набути досвіду інноваційної діяльності, зважаючи на швидкість змін в освіті, посилити свою позицію до нововведень, розвинути власний інноваційний потенціал. Розглянуто сутність інноваційного середовища, створення якого передбачає використання інноваційних технологій, зокрема проєктних, інтерактивних, мультимедійних тощо, а також залучення учасників до проведення різноманітних дискусій, вебінарів, майстер-класів, воркшопів, тренінгів, творчих лабораторій тощо.

Ключові слова: педагоги, заклади післядипломної освіти, позиція, інноваційна позиція, інноваційна діяльність, інноваційне середовище

Osypova Tetiana Yuriivna Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy. The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky» Odesa, tel: (048) 732-51-05, <https://orcid.org/0000-0002-6468-6545>

THE DEVELOPMENT OF EDUCATORS' INNOVATIVE POSITION WITHIN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION

Abstract. The article is dedicated to the theoretical substantiation of the necessity for forming and developing an innovative stance among educators within the system of postgraduate education. It is noted that the modernization of the pedagogical education system in Ukraine, including postgraduate education institutions, necessitates the renewal and exploration of new forms and methods of teaching. This is aimed at preparing teachers of various specialties who are distinguished by their readiness to engage in innovative activities and implement pioneering ideas in the educational process. Such activities focus on shaping multifaceted, creative personalities among students, who will subsequently contribute to building and developing Ukraine's future. The essence of various types of personal stances: individual, life, social, civic, pedagogical, creative, and leadership – is examined, as these reflect the educator's attitude toward the surrounding reality and professional activity. The author's interpretation of the innovative stance is presented, defining it as a complex personal construct characterized by a creative approach to professional activity, a positive attitude toward innovations, an absence of fear regarding them, and well-developed innovative thinking. These qualities enable educators to enhance the organization of the educational process with students while accounting for ongoing changes in education. The role of postgraduate education in shaping and developing the educator's innovative stance is explored. Emphasis is placed on the fact that postgraduate education institutions provide educators with opportunities to gain experience in innovative activities, strengthen their attitude toward innovations, and develop their innovative potential, considering the rapid pace of changes in education. The concept of an innovative environment is also analyzed. The creation of such an environment involves the use of innovative technologies, including project-based, interactive, and multimedia approaches, as well as the active engagement of participants in discussions, webinars, master classes, workshops, trainings, and creative laboratories.

Keywords: educators, postgraduate education institutions, stance, innovative stance, innovative activity, innovative environment.

Постановка проблеми. Модернізація системи вищої педагогічної освіти в Україні, у тому числі й у закладах післядипломної освіти передбачає оновлення і пошук нових форм і методів навчання з метою підготовки вчителів

різних спеціальностей, які вирізняються готовністю до здійснення інноваційної діяльності, впровадження новаторських ідей в освітній процес, спрямованих на формування різнобічно розвиненої, творчої особистості школярів, які в подальшому будуть створювати і розвивати майбутнє України. Про це зазначено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепції нової української школи» та ін. Про необхідність підготовки інноваційного педагога наголошено в Професійному стандарті вчителя, затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 №1225, в якому визначено трудові функції які має виконувати вчитель у професійній діяльності і відповідні компетентності, якими він повинен володіти. Зокрема для виконання трудової функції «Безперервний професійний розвиток» вчителі мають володіти здатністю здійснювати власний професійний розвиток, надавати та отримувати підтримку від колег (що передбачає вміння педагога визначати потреби та планувати особистий професійний розвиток, обирати суб'єкта освітньої діяльності й ресурси для професійного розвитку, брати участь у діяльності професійних спільнот та здійснювати рефлексію щодо педагогічної діяльності. Іншою необхідною здатністю є здатність до інноваційної діяльності (вміння педагога застосовувати наукові методи пізнання, використовувати інформацію щодо освітніх інновацій та інтегрувати інновації у власну педагогічну практику) [15].

Отже, важливим завданням закладів післядипломної освіти є розвиток інноваційної компетентності педагога, одним із показників якої є сформованість інноваційної позиції, яка дозволить педагогу здійснювати професійну діяльність на основі нововведень в організацію освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питання підготовки вчителів до інноваційної діяльності були предметом наукових розвідок таких дослідників, як: А. Булда, О. Братків, І. Волощук, І. Гавриш, І. Дичківська, М. Євтух, Л. Мільто, О. Огієнко, Р. Михайлішин, І. Скрипник, Р. Ткачук та ін.). Різні види позиції вчителя також постійно перебувають у центрі уваги науковців. Зокрема ними розглядаються: професійна позиція (В. Андрущенко, С. Бадюл, Є. Барбіна, С. Будникова, О. Гуторова, Л. Кондрашова, Л. Красовська, О. Літовка, Р. Пріма, О. Темченко, О. Цимбал С. Щербина Н. Яремчук та ін.); життєва позиція (І. Дудка, І. Єрмаков, І. Мартиненко, О. Мельник, О. Семеряга, В. Цибульська та ін.); соціальна позиція (Д. Пріма, Л. Калашнікова, Т. Качалова, Н. Кравчук, Т. Кузьменко, Л. Орбан-Лембрик, О. Мельник, О. Михайлов, В. Москаленко, О. Субіна та ін.); громадянська позиція (М. Боришевський, А. Бухун, Н. Власова, П. Ігнатенко, Т. Куниця, В. Курок, Т. Наливайко, С. Маланчук, О. Мельник, А. Мороз, О. Цихмейструк та ін.); лідерська позиція (Л. Беспалько, Л. Біленкова, А. Єрмоленко, О. Костащук, Б. Плегуча, О. Хмизова, Ю. Шліхтенко та ін.). Натомість проблема розвитку інноваційної позиції вчителя в системі післядипломної освіти не знайшла належного висвітлення в науковій літературі.

Метою статті є розгляд сутності інноваційної позиції педагога визначення і визначення шляхів її розвитку в системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи дослідження, зазначимо, що післядипломна освіта є системою навчання, виховання та розвитку фахівців з вищою освітою, що спрямована на приведення їхнього професійного рівня кваліфікації відповідно до світових стандартів, з урахуванням викликів часу, особистісних та виробничих потреб. Післядипломна освіта, наголошує В. Химинець, має за мету вдосконалення наукового та загальнокультурного рівня фахівців; а також передбачає стимулювання та розвиток творчого і духовного потенціалу особистості, яке здійснюється різними як державними, так і приватними освітніми закладами, у тому числі й засобами дистанційного навчання і самоосвіти» [18, С. 78].

В аспекті дослідження суголосні з думкою науковців (Л. Ващенко, Л. Гаєвська, Н.Гринивецька, Л. Даниленко, І. Драч, Г. Кравченко, В. Маслов, В. Паламачук, Т. Пустова, Н. Софій, А. Чміль та ін.), які зазначають, що особливістю системи навчання дорослих, зокрема в закладах післядипломної освіти, є врахування їхнього власного досвіду професійної діяльності а тому основною формою організації освітнього процесу в закладах післядипломної освіти виступає «домінування ситуацій відкритого діалогу [10]. Саме післядипломна освіта, на думку дослідників, виступає об'єктивним засобом спілкування різних поколінь і категорій освітян, сприяє формуванню поглядів на власний професійний досвід з огляду на суспільні виклики до якості освіти, розвиток особистісних і ціннісних орієнтацій, необхідних для кар'єрного зростання, гармонізації інтелектуальних і духовних сил упродовж всього життя [7, С. 40]. Не можемо не погодитись із твердженням Л. Даниленко, що в умовах інноваційних змін, які відбуваються сьогодні в системі української освіти, післядипломна освіта ґрунтується на засадах сучасних наукових досягнень у галузі навчання дорослих і педагогічної інноватики [4, С. 21].

Інноваційна діяльність це діяльність, спрямована на вирішення комплексної проблеми, яку породжує невідповідність традиційних норм новим очікуванням. Тоді інновація виправдана, більш того, необхідна. У тому разі, коли інноваційний досвід здійснення цієї діяльності стає доступним іншим людям, відбувається фіксація інноваційного досвіду, його культурне оформлення та механізми трансляції [5].

Цілком погоджуємось із думкою Ю. Кучерявої, що система післядипломної освіти відіграє важливу роль у інноваційному вдосконаленні вчителів, Оскільки заклади вищої педагогічної освіти не забезпечують усім випускникам готовності до повноцінного виконання своїх професійних завдань, становлення їх як спеціалістів фактично відбувається в процесі практичної діяльності та в системі післядипломної освіти. Тому сучасний зміст освіти вимагає від закладів післядипломної освіти диференційованого підходу до роботи з учителями: збільшення обсягу науково-теоретичної підготовки;

забезпечення планомірного зростання до фахівця вищої категорії; забезпечення інформацією про сучасні педагогічні технології та інноваційні процеси; здійснення науково-консультативного обслуговування тощо. Приоритетними стають завдання формування у педагогів здатностей до самозміни, самоорганізації, саморозвитку в творчо-пошуковій і дослідницькій діяльності [12]

Отже, в умовах сьогодення, важливим завданням закладів післядипломної освіти є розвиток особистісних і професійних якостей педагогів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності, яка науковцями (Т. Грітченко, О. Комар, О. Кравчук) визначається як комплекс заходів, що вживаються для забезпечення інноваційного процесу на тому чи тому рівні освіти, а також сам процес. До основних функцій інноваційної діяльності, на думку дослідників, належать зміни компонентів педагогічного процесу: цілей, змісту освіти, форм, методів, технологій, засобів навчання, системи управління тощо. До складу інноваційної діяльності входять: науковий пошук, створення нововведення, реалізація нововведення, рефлексія нововведення [9, С. 113].

Одним із важливих показників інноваційної компетентності педагога, на нашу думку виступає інноваційна позиція. З огляду на це, розглянемо поняття «позиція» і види позицій педагога у наукових розвідках дослідників.

Так, у довідникових джерелах поняття «позиція» тлумачиться, як положення, постава тіла; поза; точка зору, ставлення до чого-небудь, що визначає характер поведінки, дії [1]; стан, поведінка, характер дій, що зумовлені певним поглядом і відповідним ставленням [3, С. 1021]; стійка система ставлення людини до певних аспектів діяльності, що виявляється у відповідній поведінці та вчинках [20, С. 347].

На підставі аналізу наукового фонду щодо визначення поняття «позиція» Т. Трофімов доходить висновку, що зазначене поняття розглядається як: інтегральна, узагальнена характеристика особистості, яка складається з переконань, ідеалів, інтересів і цінностей, які людина здатна свідомо відстоювати та реалізувати; динамічна система, якій властиво розвиватися, змінюватися [16, С. 153].

Слід наголосити на тому, що науковцями розглядаються різні види позицій, зокрема:

– *особистісна позиція* (відбувається через систему стосунків людини зі світом. Ставлення людини до суспільного буття, інших людей і самої себе крізь призму власних цінностей, ідеалів, інтересів і переконань утворює життєву позицію, що впливає на поведінку особистості, на зміст і характер її взаємодії з оточуючими [16, С. 152]; складне особистісне утворення, від якого залежить продуктивність пізнавальної діяльності, якість професійної підготовки й успішність професійного кар'єрного зростання педагогів в умовах самостійної професійної праці. Особистісна позиція як системна якість об'єднує низку знань, креативних дій, здібностей, особистісних якостей, ціннісних орієнтацій й установок на педагогічну творчість. Ця позиція є

важливим ресурсним резервом забезпечення якості вищої освіти й підготовки педагогів до конкурентоспроможної педагогічної діяльності [8, С. 190];

– *життєва позиція* (стале узагальнене ставлення людини до довколишньої дійсності, до себе, що складається на основі усвідомлення життя, світогляду і знаходить свій прояв у різних формах життєдіяльності (практичних діях, переживаннях, оцінках, пізнанні). У життєвій позиції людини виявляються її глибинні якості, сутність, яка об'єднує всі прояви людської життєдіяльності в єдине ціле і забезпечує цільність та цілісність людини в усіх її життєпроявах, допомагає людині залишитися собою у різноманітних життєвих обставинах [14, С. 34].

– *соціальна позиція* (відображає усвідомлення особистістю своєї належності до певної спільноти, інтереси і цінності якої людина розцінює як власні, прагне реалізувати їх у діяльності та свідомо їх відстоює. Самосвідомість людини як суб'єктивний чинник формування її соціальної позиції зазвичай відбиває складну сукупність соціальних зв'язків та відносин, складність соціальної структури суспільства [14, С. 35].

– *громадянська позиція* (складова соціальної позиції, яка стосується громадянських характеристик кожної конкретної особи. До них можна віднести патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність і мужність, суспільну ініціативність та активність, готовність працювати на благо Батьківщини і захищати її, підносити міжнародний авторитет; повагу до Конституції та законів, дотримання правових та звичаєвих норм; досконале знання державної мови, постійна турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя та побуту; повагу до батьків, традицій, історії рідного народу, усвідомлення належності до нього як спадкоємця і наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про природу, екологію; фізичну досконалість, моральну чистоту, високу художньо-естетичну вихованість; гуманність, толерантність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народів, високу культуру міжнаціонального і міжетнічного спілкування [14, С. 36]);

– *педагогічна позиція* (спосіб реалізації базових цінностей особистості під час її взаємодії з іншими людьми, в якому відбивається єдність її свідомості та діяльності (Н. Боритко); інтегральна характеристика, що свідчить про сформованість у вчителя сталої системи ставлень до об'єктивних і суб'єктивних умов професії, поглядів, уявлень, настанов, теоретичних орієнтацій, поведінки та вчинків, які відстоюються та реалізуються ним у професійній діяльності (А. Чернявська). ставлення до основних цілей і цінностей освіти, що суттєво впливають на професійне самовизначення особистості, до викладання та змісту освіти, на підставі чого накопичується досвід педагога-дослідника до учня як до унікального сенсу, мети й цінності освітньої діяльності й водночас як автономного суб'єкта власної життєдіяльності, що

забезпечує гуманістичне підґрунтя педагогічної взаємодії зі школярами, до себе як до індивідуальності, що розвивається, здатної до творчого діалогу з іншими учасниками педагогічного процесу, що є необхідною передумовою для ефективного професійного самовдосконалення [11, С. 19]; складне особистісне утворення, яке формується під впливом зовнішнього середовища й виявляється в його ставленні до різних аспектів педагогічної діяльності. Така позиція є результатом перетворення зовнішніх вимог до стану сформованості професійно-особистісних якостей, цінностей, знань і вмінь фахівця на його внутрішні вимоги до власного професійного зростання [17]);

– *творча позиція* (культурно-історичне явище, що характеризується особистісним і процесуальним психологічними аспектами, передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється оригінальний продукт, унікальний твір людської діяльності (Т. Матвєєва); якість особистості, яка виявляється в здатності створювати щось суб'єктивно нове і долати стереотипи, що склалися, незалежно від матеріалу і сфери діяльності (Н. Козирєва); компонент особистості, що відображає цілісну систему її ціннісно-сміслового ставлення до різних аспектів життя (творчої реалізації життя, людей, що творчо проявляють себе в житті, себе як до автора життя, життя як до концепції (О. Пурло); складне і полікомпонентне особистісне утворення, що характеризується позитивним ставленням до професійної діяльності, настановою на творчу педагогічну працю, емоційним сприйняттям і задоволеністю результатами творчої праці, прагненням до розвитку особистісних і професійних якостей у процесі спільної з учнями творчої взаємодії і вирішення нестандартних професійних ситуацій на підставі особистісно-гуманного підходу [11, С. 20]);

– *лідерська позиція* (особистісне утворення, що включає в себе усвідомлення педагогом готовності до виконання ролі лідера та здатності до організаційного впливу на колектив учнів, педагогічний колектив, вона ґрунтується на лідерському потенціалі особистості й формується в процесі засвоєння лідерської ролі в різних життєвих ситуаціях, включаючи умови професійної вчительської сфери [2, С. 11].

Як бачимо, науковцями розглядаються різні позиції педагога, які характеризують його як особистість і професіонала. Щодо інноваційної позиції педагога, то, на жаль, її сутність висвітлена в науковій педагогічній літературі недостатньо. Так, досліджуючи сутність і характеристики інноваційної позиції, О. Трофименко зазначає, що при визначенні змісту поняття «інноваційна позиція педагога» необхідно враховувати значення слова «інноваційний», що, безумовно, визначає характер переконань, ідеалів, інтересів і цінностей як складових позиції педагога по відношенню до інноваційної діяльності й інноваційних технологій. Поняття «інноваційний», продовжує автор, застосовують по відношенню до діяльності взагалі (інноваційна діяльність) та процесу зокрема (інноваційний процес), а також – до технології

(інноваційна технологія), методу (інноваційний метод), потенціалу особистості або підприємства (інноваційний потенціал особистості, інноваційний потенціал підприємства) тощо. На підставі студіювання наукового фонду, науковець визначає інноваційну позицію педагога як складне багатофакторне явище, яке відображає інноваційну спрямованість педагога (інтереси, ціннісні орієнтації, потреби, пов'язані зі здійсненням нововведень), його ставлення до інновацій та їх упровадження у освітній процес, що визначає характер інноваційної поведінки та роль педагога в інноваційній діяльності. Інноваційна позиція педагога тісно пов'язана з професійною педагогічною позицією і знаходиться у її підструктурі та в залежності від внутрішньої позиції особистості [16, С. 153]. Дослідниця акцентує увагу на тому, що педагогічна позиція – це система інтелектуальних, вольових і емоційно-оцінних ставлень педагога до професійної діяльності та педагогічної дійсності взагалі, а інноваційна позиція – це визначення педагогом власної ролі в інноваційному процесі, усвідомлення мотивів до інноваційної діяльності, та являє собою систему емоційно-оцінних ставлень педагога до нововведень у професійній діяльності. Усвідомлена професійна позиція – один із компонентів інноваційної позиції [16, С. 154].

Іншими науковцями (А.Єрмоленко, В.Кулішов, С.Шевчук) інноваційна позиція розглядається як підґрунтя формування готовності педагога до інноваційної діяльності і визначається як складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості, один із важливих компонентів професійної готовності є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу. При цьому науковці наголошують на тому, що готовність до інноваційної діяльності зумовлена особливостями особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога [6, С. 56].

Зважаючи на те, що в суспільстві загалом і в системі освіти зокрема, постійно відбуваються зміни, що зумовлюють необхідність нововведень в освітній процес, вважаємо, що в закладах післядипломної освіти, в яких вчителі практики можуть розвинути свої особистісні якості, а також поглибити знання, вміння і навички організації освітнього процесу на основі інноваційного підходу, важливо сприяти формуванню і розвитку в них інноваційної позиції. Інноваційну позицію педагога ми розглядаємо як складне особистісне утворення, що характеризується творчим підходом до здійснення професійної діяльності, позитивним ставленням до нововведень і відсутністю страху перед ними, розвиненим інноваційним мисленням, що дозволяє педагогу вдосконалювати організацію освітнього процесу з учнями, ураховуючи зміни, які відбуваються в освіті.

Хоча, навчаючись у закладах вищої педагогічної освіти, майбутні вчителі отримують необхідні компетентності, які допомагають їм в організації

власної професійної діяльності, вважаємо, що саме в закладах післядипломної освіти вони мають можливість набути досвіду інноваційної діяльності, зважаючи на швидкість змін в освіті, посилити свою позицію до нововведень, розвинути власний інноваційний потенціал.

На нашу думку, розвитку інноваційної позиції педагога, сприятиме застосування інноваційного підходу і творення інноваційного середовища в закладах післядипломної освіти.

Інноваційне освітнє середовище трактується науковцями як: педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє максимальному розвитку природного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і оптимальної реалізації психолого-педагогічного потенціалу території (В. Лелюх [13, С. 107]); система педагогічних умов особистісного та професійного розвитку особистості, яка включає територію, у межах якої діють правила інноваційної діяльності та новітні ідеї, оригінальні педагогічні технології, які застосовуються у професійній підготовці підготовці педагогів у закладах вищої педагогічної освіти та сприяють удосконаленню їхньої фахової компетентності (О. Цюняк [19, С. 177]); педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу освітнього закладу (І. Дичківська [5, С. 339].

Створення інноваційного середовища в закладах післядипломної освіти передбачає використання інноваційних технологій, зокрема проєктних, інтерактивних, мультимедійних тощо, а також залучення учасників до проведення різноманітних дискусій, вебінарів, майстер-класів, воркшопів, тренінгів, творчих лабораторій тощо.

Висновки. На підставі вищезазначеного, доходимо висновку, що саме в післядипломній освіті, педагоги-практики мають можливість оновити здобуті в закладах вищої педагогічної освіти знання, вміння і навички, обмінятися досвідом практичної інноваційної діяльності, розвинути особистісні і професійні якості, які є необхідними для здійснення такої діяльності, а також сформуванню власну інноваційну позицію. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у створенні методики розвитку інноваційної позиції педагогів у системі післядипломної освіти на засадах інноваційного підходу.

Література:

1. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL : <https://sum.in.ua/s/pozycja> (дата звернення 24.12. 2024).
2. Біленкова Л. М., Костащук О. І. Формування активної лідерської позиції майбутнього вчителя. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 48. Т. 1. С. 9–13.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови/гол.ред.В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь: Перун, 2005. 1021 с.
4. Даниленко Л. Післядипломна педагогічна освіта в умовах інноваційних змін. *Післядипломна освіта в Україні*. 2011. № 2 (11). С. 21–23.

5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
6. Єрмоленко А. Б., Кулішов В. С., Шевчук С. С. Розвиток інноваційної компетентності сучасного педагога професійної школи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 5 (194). С. 52-57.
7. Інноваційна модель організації навчального процесу в інститутах післядипломної педагогічної освіти: науково-методичний посібник/ За наук. ред. Ващенко Л. М. Київ: Педагогічна думка, 2012. 140 с.
8. Карпова В. К., Стефанюк М. В., Чеботар О. А. Особистісна позиція майбутніх педагогів у пізнавальній діяльності як ресурс якості педагогічної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 209. С. 186-191.
9. Комар О. А., Грітченко Т. Я., Кравчук О. В. Інноваційні процеси в освіті: від новаторського руху вчителів до інновацій у підготовці педагогічних кадрів : монографія. Умань : Візаві, 2020. 234 с.
10. Кравченко Г. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. URL : <http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10krappe.pdf>
11. Курлянд З. Н. Осипова Т. Ю. Формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19. Т. 2. С. 17–21.
12. Кучерява Ю. В. Роль післядипломної педагогічної освіти у розвитку інноваційного потенціалу педагога. *Теорія та методика управління освітою*. 2011. № 7. http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/7.pdf
13. Лелюх В. М. Інноваційне освітнє середовище: актуальні проблеми і шляхи їх подолання. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715151/1/V.M.Lelюx_тези_2015.pdf.
14. Мельник Ольга. Життєва, соціальна, громадянська позиції особистості: компаративний аналіз. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 11 (384). С. 33-38.
15. Наказ МОН України «Про затвердження професійного стандарту вчителя загальної середньої освіти» від 29.08.2024 №1225. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
16. Трофименко О. А. Інноваційна позиція педагога: сутність і характеристики поняття. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57. Т. 2. С. 151-155.
17. Фісун О. В. Деякі аспекти формування педагогічної позиції в майбутніх учителів. URL : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/60.pdf.pdf
18. Химинець В. В. Науково-методичні проблеми післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформаційних та інтеграційних процесів. *Українська освіта у світовому просторі*. Київ, 2006. С. 78–84.
19. Цюняк О. П. Інноваційне освітнє середовище як чинник професійного становлення майбутніх магістрів початкової освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 14. Т. 1. С. 175-178.
20. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.

References:

1. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk (1970-1980) [Academic explanatory dictionary]. URL : <https://sum.in.ua/s/pozycja> (data zvernennia 24.12. 2024). [in Ukrainian]
2. Bilenkova L. M., Kostashchuk O. I. (2022). Formuvannia aktyvnoi liderskoi pozytsii maibutnoho vchytelia [Formation of an active leadership position of the future teacher]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 48. T. 1. S. 9–13 [in Ukrainian]

3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2011). [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language /hol.red.V.T.Busel. Kyiv–Irpın: Perun, 2005. 1021 s. [in Ukrainian]
4. Danylenko L.(2011). Pisliadyplomna pedahohichna osvita v umovakh innovatsiinykh zmin [Postgraduate pedagogical education in the conditions of innovative changes]. *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*. № 2 (11). S. 21–23. [in Ukrainian]
5. Dychkivska I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademvydav, 2004. 352 s. [in Ukrainian]
6. Iermolenko A. B., Kulishov V. S., Shevchuk S. S. (2020) Rozvytok innovatsiinoi kompetentnosti suchasnoho pedahoha profesiinoi shkoly [Development of innovative competence of a modern professional school teacher]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. № 5 (194). S. 52-57. [in Ukrainian]
7. Innovatsiina model orhanizatsii navchalnoho protsesu v instytutakh pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity (2012) [An innovative model of the organization of the educational process in institutes of postgraduate pedagogical education]: naukovy-metodychnyi posibnyk/ Za nauk. red. Vashchenko L. M. Kyiv: Pedahohichna dumka. 140 s. [in Ukrainian]
8. Karpova V. K., Stefaniuk M. V., Chebotar O. A. (2023). Osobystisna pozytsiia maibutnikh pedahohiv u piznavalnii diialnosti yak resurs yakosti pedahohichnoi osvity [The personal position of future teachers in cognitive activity as a resource for the quality of pedagogical education] *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky*. Vyp. 209. S. 186-191. [in Ukrainian]
9. Komar O. A., Hritchenko T. Ya., Kravchuk O. V. (2020). Innovatsiini protsesy v osviti: vid novatorskoho rukhu vchyteliv do innovatsii u pidhotovtsi pedahohichnykh kadriv [Innovative processes in education: from the innovative movement of teachers to innovations in the training of pedagogical personnel] : monohrafiia. Uman : Vizavi, 234 s. [in Ukrainian]
10. Kravchenko H (2010). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity). [Development of professional competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. URL : http://tme.umo.edu.ua/docs/3/10_krappe.pdf [in Ukrainian]
11. Kurliand Z.N. Osypova T.Iu. (2019). Formuvannia tvorchoi pedahohichnoi pozytsii maibutnikh uchyteliv u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Formation of the creative pedagogical position of future teachers in the process of professional training]. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 19. T. 2. S. 17–21. [in Ukrainian]
12. Kucheriava Yu. V. (2011). Rol pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity u rozvytku innovatsiinoho potentsialu pedahoha [The role of postgraduate pedagogical education in the development of the teacher's innovative potential]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. 2011. № 7. URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/7.pdf [in Ukrainian]
13. Leliukh V. M. (2015). Innovatsiine osvितnie seredovyshche: aktualni problemy i shliakhy yikh podolannia [Innovative educational environment: current problems and ways to overcome them]. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715151/1/V.M.Leliukh_tezy_2015.pdf. [in Ukrainian]
14. Melnyk Olha (2018). Zhyttieva, sotsialna, hromadianska pozytsiia osobystosti: komparatyvnyi analiz [Vital, social, civic positions of the individual: a comparative analysis]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. № 11 (384). S. 33-38. [in Ukrainian]
15. Nakaz MON Ukrainy (2024) «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu vchytelia zahalnoi serednoi osvity» [About the approval of the professional standard of a teacher of general secondary education] vid 29.08.2024 №1225. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian]

16. Trofymenko O.A.(2023). Innovatsiina pozytsiia pedahoha: sutnist i kharakterystyky poniattia [The innovative position of the teacher: the essence and characteristics of the concept]. *Innovatsiina pedahohika*. 2023. Vyp. 57. T. 2. S. 151-155. [in Ukrainian]
17. Fisun O. V. (2009) Deiaki aspekty formuvannia pedahohichnoi pozytsii v maibutnikh uchyteliv [Some aspects of the formation of a pedagogical position in future teachers] https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/60.pdf.pdf [in Ukrainian]
18. Khymynets V. V. (2006). Naukovo-metodychni problemy pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity v konteksti transformatsiinykh ta intehtatsiinykh protsesiv [Scientific and methodological problems of postgraduate pedagogical education in the context of transformational and integration processes]. *Ukrainska osvita u svitovomu prostori*. Kyiv. S. 78–84. [in Ukrainian]
19. Tsiuniak O.P. (2019). Innovatsiine osvitnie seredovyshche yak chynnyk profesiinoho stanovlennia maibutnikh mahistriv pochatkovoï osvity [Innovative educational environment as a factor in the professional formation of future masters of primary education]. *Innovatsiina pedahohika*. 2019. Vyp. 14. T. 1. S. 175-178. [in Ukrainian]
20. Shapar V.B. (2005). Suchasnyi tlumachnyi psykholohichniy slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv : Prapor. 640 s. [in Ukrainian]